

การศึกษาวิเคราะห์เสขียวัตถ์ที่มีต่อมารยาทไทย
**The Analytical Study of the Code of Etiquette
(Sekhiyavatta) on Thai Manners**

พระครูปริยัติพัชรโกวิท สุขุมาลปณโญ (ศักดิ์เจริญชัยกุล)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

PhrakhruPariyattiphatcharakowit sukhumalapanyo (sakcharoenchaikul)
Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Nakhonsawan Campus, Thailand
E-mail: Phramahasukhum@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา เสขียวัตถ์ที่มีต่อมารยาทไทย พบว่าในพระวินัยปิฎก หมวดเสขียวัตถ์มีข้อบัญญัติและคำสอนเกี่ยวกับเรื่องของมารยาทไว้ ซึ่งมีคุณค่าอย่างมากในด้านมารยาทไทย เพราะส่วนใหญ่มารยาทที่คนไทยได้นำมาใช้ในปัจจุบันนี้ทั้งมารยาททางกาย คือ การเดิน การนั่ง การแสดงความเคารพ การรับประทานอาหาร การแต่งกาย และมารยาททางวาจา เช่นการพูดสนทนาในโอกาสต่าง ๆ กัน ล้วนมีพื้นฐานมาจากคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา ผู้นับถือได้นำเอาหลักของเสขียวัตถ์ ธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาท มาประยุกต์ใช้เป็นต้นแบบมารยาทไทย รู้จักวิธีการกราบ การไหว้ การเดิน การนั่ง ที่ถูกต้องและเหมาะสม การกระทำทางกายและวาจาเป็นไปในทางที่ถูกที่ควร เหมาะสมกับกาลเทศะ และไม่เบียดเบียนให้เป็นที่เดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น ทำให้คนทั่วโลกมองเห็นว่า คนไทยเป็นคนมีสัมมาคารวะ มีกิริยามารยาทเรียบร้อย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างสงบสุขและร่มเย็น

คำสำคัญ : การศึกษาวิเคราะห์; เสขียวัตถ์; มารยาทไทย

Abstracts

This academic article It is intended to study Shering on Thai etiquette Found that in the discipline The Sekaiwa section contains provisions and teachings on etiquette, which are of great value in Thai etiquette. Because most of the manners that Thai people have adopted today, including physical etiquette is walking, sitting, showing respect. Eating, dressing, and verbal etiquette For example, conversations at different occasions are based on the teachings of Buddhism. The worshipers have taken the principles of the Sekyawat. Customs and manners Come and apply it as a model of Thai manners Know how to worship, walk, sit properly and properly. Physical and verbal actions are in the right way. Appropriate for the time And does not persecute yourself and others Making people around the world see that Thai people are

* วันที่รับบทความ: 7 มีนาคม 2564; วันที่แก้ไขบทความ 27 มีนาคม 2564; วันที่ตอบรับบทความ: 28 มีนาคม 2564

Received: March 7, 2021; Revised: March 27, 2021; Accepted: March 28, 2021

people of respect. Have good manners Humble Able to coexist with other people in the society peacefully and in peace.

Key words: Analytical Study; Sekaiwa; Thai Manners

บทนำ

ความสง่างามในศีลาจารวัตรขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังความเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็น และพระพุทธองค์ทรงอบรมสั่งสอนพระภิกษุสงฆ์ให้มีศีลาจารวัตรงดงามเรียบร้อย โดย ทรงบัญญัติหมวดพระวินัยเสขียวัตถ์ขึ้น ครั้นเมื่อพระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยหมวดนี้แล้ว ทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สงบ สำรวม สง่างาม แก่ผู้ที่มาพบเห็น เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย ตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษไทยต่อมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน พระพุทธศาสนาได้หยั่งรากลึกลงในประเทศไทย คนชาติไทยได้คุ้นเคยกับศีลาจารวัตรอันงดงามของพระภิกษุสงฆ์จนซึมซับและถ่ายทอดกิริยามารยาท ที่นุ่มนวลนั้น อบรมสั่งสอนลูกหลานสืบทอดต่อๆ กันมา เสดียวแต่จึงเปรียบเหมือนเพชรน้ำหนึ่งที่ทำให้คนไทยพิเศษ มีความอ่อนโยน นุ่มนวลน่ารัก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่ค่อยมีปรากฏในชนชาติอื่นมากนัก จึงสมควรที่ลูกหลานไทยยุคปัจจุบันจะต้องกลับมาทบทวน ฝึกฝนตนเองอีกครั้งหนึ่งเพื่อรักษาวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า และเป็นเอกลักษณ์ของชนชาวไทย

พระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องเป็นหลักประเพณีปฏิบัติในการดำรงชีวิต ปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก คัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนาที่บรรจุคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้เป็นหมวดหมู่แบ่งเป็น 3 ปิฎก ได้แก่ 1) พระวินัยปิฎก ว่าด้วยวินัยหรือข้อบัญญัติเกี่ยวกับความประพฤติ ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี การดำเนินกิจการต่างๆ ของภิกษุสงฆ์ และภิกษุณีสงฆ์ 2) พระสุตตันตปิฎก ว่าด้วยพระสูตรหรือเทศนาที่ตรัสแก่บุคคลต่างๆ ในเวลาและสถานที่แตกต่างกัน 3) พระอภิธรรมปิฎก ว่าด้วยหลักธรรมต่างๆ ที่อธิบายในเชิงวิชาการเป็นคำสอนด้านจิตวิทยาและอภิปรัชญาในพระพุทธศาสนา ในส่วนของพระวินัยปิฎก ที่ว่าด้วยข้อบัญญัติในการประพฤติความเป็นอยู่ตลอดจนขนบธรรมเนียมกิจการต่างๆ ของภิกษุ ภิกษุณี โดยมีจุดประสงค์ของการบัญญัติเพื่อประโยชน์ของพระสงฆ์โดยรวม ประโยชน์เฉพาะบุคคล ประโยชน์ของความดีงามแห่งชีวิต ประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชนและพระพุทธศาสนา (เสถียรพงศ์ วรรณปก, 2543 : 3)

ในอดีตกาลหรือแม้แต่ตามชนบทในปัจจุบันวัดยังเป็นศูนย์รวมของการชุมนุมพบปะสังสรรค์กันของสมาชิกชุมชนเมื่อถึงเทศกาลต่างๆ จรรยามารยาทอันดีงามซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิบัติธรรมได้ช่วยให้ผู้คนจำนวนมหาศาลที่มาชุมนุมพบปะกัน มิให้เกิดการกระทบกระทั่งกันหรือแม้แต่การดำเนินชีวิตในยามปรกติ มารยาทอันดีงามจากการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา ก็จะช่วยให้ชีวิตดำเนินไปได้โดยราบรื่น ซึ่งเรามักเข้าใจว่า มารยาทเป็นเรื่องของการปรับตัวให้เข้ากับสังคม เพื่อความงดงาม น่าดู เพื่อการยอมรับเข้าเป็นหมู่คณะเท่านั้น แต่แท้จริงแล้วเรื่องเบื้องหลังลึกซึ้งเกี่ยวกับต้นบัญญัติของมารยาท ที่เรายอมรับกันอยู่ในปัจจุบัน ถ้าเราย้อนกลับมาสำรวจตัวเอง จะพบว่าในตัวเราเองนั้นมีแต่สิ่งที่ไม่งามเกือบทั้งสิ้น ของเสียที่ขับออกมาจาก

ร่างกายทั้งหลายนั้นไม่น่าพิสมัยทั้งนั้น จึงเป็นปัญหาว่าทำอะไร ที่จะไม่ให้ความไม่น่าดูเหล่านั้น ไปรบกวนผู้ที่อยู่รอบข้าง จะทำอะไรจึงจะป้องกันการกระทบกระทั่งอันเกิดจากความไม่งามของสิ่งเหล่านั้น จากปัญหาเหล่านี้ได้มีการบัญญัติมารยาทขึ้นเป็นกฎเกณฑ์ใช้สืบต่อกันมา ต้นบัญญัติมารยาทต่างๆ ที่เก่าแก่และถือเป็นต้นแบบของมารยาทไทยปัจจุบัน คือ เศขียวัตร

เศขียวัตรในพระวินัยปิฎก

ข้อปฏิบัติในเศขียวัตร เป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานในการฝึกฝนตนให้เป็นผู้มีศีลอันเป็นพื้นฐานในการศึกษาเพื่อให้เกิดสมาธิ ปัญญาซึ่งตามคติทางพระพุทธศาสนาเรื่องการศึกษาจะต้องควบคู่กับการมีจริยะ คือ การดำเนินชีวิตที่ดีงาม จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการฝึกฝน เรียนรู้ และพัฒนาไป ดังพระดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ตรัสว่าพรหมจริยะ คือ จริยะอันประเสริฐ ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งมาเป็นสิกขา คือ การเรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนา (พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), 2539 : 16)

ดังนั้น การฝึกตนเบื้องต้นคือ การรักษาศีล เป็นการฝึกพฤติกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นให้อยู่ในอาการสำรวมทางกาย วาจา ให้อยู่ในอาการสงบก็จะเกิดสมาธิ ปัญญาในการคิดพิจารณาไตร่ตรองการกระทำต่างๆ ที่เกิดขึ้นว่าสมควรกระทำหรือไม่สมควรกระทำ และการที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นมา เนื่องมาจากภิกษุพระฉัพพัคคีย์ประพฤติตนไม่เหมาะสมเป็นเหตุให้ภิกษุสงฆ์ทั่วไป และประชาชนพากันติเตียน เพ่งโทษ และโพนทนา เมื่อความทราบถึงพระพุทธเจ้า จึงได้มีการสอบสวนจนทราบความจริง ก็ทรงบัญญัติสิกขาบทมิให้ภิกษุสงฆ์ประพฤติเช่นนั้นอีก เพื่อเป็นการจัดระเบียบในการอยู่ร่วมกันในสังคม พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อคนไทยและสังคมไทย มาตั้งแต่อดีต เนื่องจากหลักธรรมคำสอนของพระศาสนาสอดคล้องกับลักษณะนิสัยใจคอของคนไทย ทำให้คนไทยยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นแบบอย่างในการยึดถือปฏิบัติในการดำเนินชีวิตสืบเนื่องต่อกันมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ในพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนแก่ภิกษุทั้งหลายและ ผู้ที่นับถือทั่วไปคำสอนเหล่านี้ได้ถูกรวบรวมไว้ในพระไตรปิฎก ซึ่งจะขอกล่าวถึงเฉพาะเศขียวัตรในพระวินัยปิฎก ซึ่งที่เกี่ยวข้องกับมารยาทที่คนไทยได้นำมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน

1. ความเป็นมาของเศขียวัตรในพระวินัยปิฎก

เศขียวัตร เป็นส่วนหนึ่งของพระวินัยของพระภิกษุในศีล 227 ข้อ กล่าวคือเป็นวัตรที่ภิกษุจะต้องศึกษาธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาทที่ภิกษุพึงสำเหนียก หรือพึงฝึกฝนปฏิบัติ เป็นพุทธบัญญัติที่ได้เตือนสติให้ภิกษุสงฆ์พึงสำรวมกาย วาจา ใจ เมื่อเข้าไปอยู่ในที่ชุมชนหรือในละแวกบ้านของผู้อื่น เพื่อยังให้บุคคลในชุมชนนั้นๆ เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาพระวินัยปิฎกที่นำมาใช้เป็นแหล่งสืบค้นในการศึกษาครั้งนี้จะนำมาเฉพาะพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เล่ม 2 ในหมวดหนึ่งที่มีชื่อว่า หมวดเศขียวัตร แบ่งเป็น 4 หมวด ดังนี้

หมวด 1 สารูป มี 26 สิกขาบท ว่าด้วยความเหมาะสมแก่สมณเพศในการประพฤติปฏิบัติต่อชุมชน กล่าวถึงการนุ่งห่มผ้าต้องนุ่งห่มให้เรียบร้อย ปิดเหนือสะดือ นุ่งห่มได้เขาลงมา ไม่ห้อยหน้าห้อยหลัง

ควรทำมุมทั้งสองข้างเสมอกัน และปกปิดกายให้เป็นที่เรียบร้อย เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและปกป้องความไม่งามในร่างกายมิให้ผู้อื่นได้พบเห็น ยามที่ออกจากที่พำนักสงฆ์และเข้าไปในละแวกบ้านหรือเข้าไปในบ้านของชาวบ้าน และไม่ควรเดินหรือนั่งเลิกละหรือยกผ้าขึ้นข้างเดียวหรือทั้งสองข้างก็ตาม ยกเว้นเมื่อเข้าไปอยู่ในที่พำนักสงฆ์ เพื่ออยู่พักไม่ว่ากลางวันหรือกลางคืน การเดินไปในละแวกบ้านหรือนั่งอยู่ในบ้านก็ดี ต้องไม่กระทำในสิ่งที่ไม่ควรทำ โดยขาดความยำเกรงหรือขาดความเคารพ ไม่จับต้องสิ่งต่างๆ หรือเดินเข้าไปในสถานที่ต่างๆ โดยไม่ได้รับอนุญาต ในการเดินหรือนั่งจะต้องระมัดระวังอิริยาบถหรือกิริยาท่าทางต่างๆ ให้อยู่ในอาการสงบ ไม่สอดส่ายสายตามองไปทั่วๆทุกแห่ง ทุกหน ควรมองดูเพียงชั่วคราวเพียงเพื่อให้รู้ว่ามีอันตรายใดๆที่จะเกิดขึ้นบ้างข้อบัญญัติในหมวดดังกล่าวนี้ ยังกล่าวถึงอิริยาบถที่สำคัญของภิกษุสงฆ์ เมื่อเข้าไปในละแวกบ้านเรือนหรือในบ้าน ภิกษุสงฆ์ต้องไม่กระทำการอันเป็นการสร้างความไม่สงบให้แก่ประชาชน ต้องไม่เดินหัวเราะลั่น ส่งเสียงตะเบ็งหรือตะโกนเสียงดัง ถ้าต้องมีการสนทนากันควรพูดเสียงเบาๆ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงลักษณะของการเดินของภิกษุสงฆ์ที่ทำให้ ผู้พบเห็นเกิดความเลื่อมใสศรัทธาได้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 2/576-601/649-675.)

หมวด 2 โภชนปฏิบัติ มี 30 สิกขาบท กล่าวถึง ข้อบัญญัติตั้งแต่การรับบิณฑบาตของภิกษุ การฉันอาหาร และเมื่อฉันอาหารเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ในการฉันอาหารของภิกษุสงฆ์ที่มีผู้อื่นใส่บาตรให้มาหรือมีผู้นำมาถวายก็ตาม ควรที่จะรับด้วยความเคารพ ไม่แสดงความไม่พึงพอใจหรือรังเกียจอย่างเห็นได้ชัด ควรรับด้วยความพอดีที่สามารถจะรับได้ และในการฉันอาหารภิกษุสงฆ์ต้องรักษามารยาทในการฉันร่วมกับผู้อื่นเช่นเดียวกันเพื่อมิให้เป็นที่ยติเตียนแก่หมู่คณะได้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 2/602-632/676-711.)

หมวด 3 ธัมมเทศนาสังยุต มี 16 สิกขาบท กล่าวถึง วิธีการเทศนาสั่งสอนประชาชนให้เข้าถึงธรรมและรู้จักเลือกที่จะแสดงธรรม ธรรมในที่นี้ ได้แก่ ถ้อยคำที่อิงอรรถ(เนื้อหา) อิงธรรม เป็นภาชิตของพระพุทธเจ้า ภาชิตของพระสาวก ภาชิตของผู้ถือบวช หรือภาชิตของเหล่าเทวดา เป็นต้น ควรพิจารณาที่จะไม่แสดงธรรมแก่บุคคลต่างๆ ผู้ที่จะแสดงธรรมให้แก่บุคคลอื่นฟังนั้น ต้องสำรวจความพร้อมในการรับฟังธรรมก่อนถ้ายังไม่พร้อมก็ไม่ควรแสดงธรรมนั้น แต่มีข้อยกเว้นว่า ถ้า ผู้ฟังเป็นไข้(เจ็บป่วย) ก็สามารถแสดงธรรมได้ แต่ถ้าสภาพร่างกายปกติแสดงว่า ผู้ฟังไม่เคารพในพระธรรมคำสั่งสอนหรือไม่ถึงพระรัตนตรัยอย่างแท้จริง ก็ไม่ควรแสดงธรรมให้ฟัง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 2/633-650/712-730)

หมวด 4 ปกิณณะ มี 3 สิกขาบท เป็นหมวดเบ็ดเตล็ด ว่าด้วยการปฏิบัติเฉพาะตนในเรื่องการถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ ซึ่งทรงบัญญัติว่า ภิกษุไม่เจ็บไข้ได้ป่วยไม่ควรยืนถ่าย อุจจาระ ปัสสาวะ ไม่ถ่ายอุจจาระกับปัสสาวะ บ้วนขะพะ(น้ำลาย) ลงในของสดเขียว ไม่ถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะหรือบ้วนน้ำลายลงในน้ำ ยกเว้นของที่ถ่ายไว้ไหลไปรดในที่ของสดเขียวเอง หรือไหลลงไปในน้ำเองจะเห็นว่า แม้สิ่งที่มองข้ามหรือถือเป็นเรื่องเล็กน้อย พระพุทธเจ้าก็ทรงบัญญัติป้องกัน ศีลาจารวัตรของพระภิกษุไม่ให้ต่างพร้อยเศร้าหมองทั้งในที่ลับที่แจ้ง แม้ว่าเวลาจะผ่านไปเนิ่นนานแล้วก็ยังคงเป็น **อกาลิโก** คือ ทนต่อเหตุการณ์ไม่ขึ้นกับ

กาลเวลาเป็นเรื่องที่นามหัตถ์จรรยั้ง ที่ควรประพฤติปฏิบัติตามให้ได้ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุขตลอดไป (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 2/651-654/731-735)

นอกจากนี้ ผู้ล่วงละเมิดข้อบัญญัติคนแรกก็มักไม่ถือเอาผิด หรือที่เรียกว่า “อาทิกำมิกะ” ภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทนี้ ก็เป็นข้อยกเว้นประการหนึ่ง ซึ่งในข้อยกเว้นหลังนี้ มีบางข้อที่เข้ากฎเกณฑ์อาการที่จะต้องอาบัติ เช่น ต้องด้วยไม่รู้ ต้องด้วยความหลงลืมสติ เป็นต้น กรณีเช่นนี้สำหรับข้อบัญญัติเสขียวัตรนั้น ผู้ล่วงละเมิดจะถูกปรับอาบัติเป็นประเภทหลกหาบัตติ หรือไม่ส่งงามตามแบบของผู้ทรงธรรมแต่ในทางธรรมจะต้องยึดถือความมีสติ สัมปชัญญะ ครองใจกายอยู่เสมอ จะทำอะไรลงไปก็ต้องถือหลักใคร่ครวญก่อนพูดและทำ จะอ้างว่าไม่รู้หรือเผลอสติก็คงไม่พ้นผิด ถึงความผิดเล็กน้อยๆ ถ้าล่วงละเมิดก็ผิดอยู่ดี หรือแลดูไม่งดงาม (พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557: 542)

ข้อวัตรปฏิบัติที่เรียกว่า เสขิยะ เหล่านี้ เป็นมารยาทเบื้องต้นที่ภิกษุสามเณรควร เรียนรู้และประพฤติปฏิบัติตาม เป็นหลักปฏิบัติอันเป็นคุณสมบัติของผู้ที่ยังต้องศึกษา หรือธรรมเนียมเกี่ยวกับเรื่องมารยาทที่ภิกษุต้องสำเหนียก ฝึกฝนปฏิบัติ เสขิยะ ไม่ใช่ชื่อแห่งอาบัติ แต่เป็นชื่อสิกขาบทที่ว่าด้วยมารยาทของบุคคลผู้ได้รับการศึกษาเรียกว่า เสขิยวัตร คือ กิริยามารยาทที่เหมาะสมของภิกษุ ผู้ไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งเสขิยะ ต้องอาบัติทุกกฏ เป็นที่น่าสังเกตได้ว่า เสขิยวัตรนี้ สอนให้รู้จักความเคารพต่อตนเองและผู้อื่น รวมทั้งสิ่งแวดล้อมภายนอกด้วย เป็นการให้ความเคารพทั้งบุคคล สถานที่ และสิ่งของ พระพุทธเจ้าทรงตระหนักในบุคคลและสิ่งแวดล้อม จึงทรงวางกฎเกณฑ์ในพระวินัยไว้ อันเป็นการอนุรักษแหล่งน้ำลำธาร และต้นไม้ได้ด้วย

แนวคิดเรื่องมารยาทไทยในพระพุทธศาสนา

สังคมอินเดียในสมัยก่อนพุทธกาลและแม้ในสมัยพุทธกาล ตกอยู่ในอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเป็นศาสนาชนชั้นปกครองที่เรียกตนเองว่าอารยัน ได้ตั้งขึ้นและใช้เป็นเครื่องมือในการปกครอง ทั้งนี้โดยศาสนาพราหมณ์สอนไว้ว่า ชีวิตของมนุษย์ขึ้นอยู่กับพรหมลิขิต คือเมื่อพระพรหม เทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ได้ทรงลิขิตให้ผู้ใดเกิดในวรรณะใดแล้ว ผู้นั้นจะต้องอยู่ในวรรณะนั้นไปจนตลอดชีวิต จะเปลี่ยนเป็นวรรณะอื่นไม่ได้ และเรียกชาวพื้นเมืองเดิมที่ตนปกครองว่า มลิกษะคือเป็น อนารยชน นอกจากนี้ ได้มีการแบ่งระบบชนชั้นวรรณะ ไม่ขึ้นตรงต่อกันและกัน วรรณะต่ำจะไปคบหาสมาคมกับวรรณะสูงไม่ได้ ถือว่าผิดประเพณี มีการดูถูกเหยียดหยามเรียกว่าวรรณะทั้ง 4 คือชนชั้นในสังคมอินเดียที่กำหนดด้วยชาติกำเนิดตามหลักศาสนาพราหมณ์ ได้แก่ วรรณะพราหมณ์วรรณะกษัตริย์ วรรณะแพศย์ และวรรณะศูทร (พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557: 195)

การแบ่งชนชั้นเช่นนี้ ทำให้เกิดปัญหาทางเชื้อชาติและการเมือง เพราะเป็นการเหยียดหยามดูถูกไม่เป็นการเคารพต่อกันและกัน ผู้ที่จะได้เรียนรู้เรื่องกฎระเบียบ มารยาทประเพณีต่าง ๆ ก็จำกัดอยู่เพียงแค่ 2 วรรณะ คือ วรรณะกษัตริย์กับวรรณะพราหมณ์ ส่วนวรรณะแพศย์กับวรรณะศูทรถือว่าหมดสิทธิ์ที่จะ

ได้ศึกษาเล่าเรียน ในฐานะที่พระพุทธองค์ทรงเกิดในวรรณะกษัตริย์ ซึ่งเป็นนักรบ พระองค์ทรงทราบว่าพวกผู้ตีเขาร้างเกียจพวกไพร่เพียงใด ทั้งนี้เพราะพวกศูทรหรือไพร่นั้นเป็นคนชั้นต่ำไม่มีระเบียบวินัย ไม่รู้จักกิริยามารยาทที่ดีในสังคมเมื่อบุคคลเหล่านี้ มาบวชในพระธรรมวินัยแล้ว พระพุทธองค์ทรงเห็นความสำคัญในการที่จะปรับพฤติกรรม จึงได้สอนมารยาทให้เพื่อจะแก้ปัญหาทางสังคมในด้านกิริยามารยาท และป้องกันการดูถูกจากบุคคลภายนอกซึ่งอาจกล่าวได้ว่า สวากของพระสมณะโคตม ไม่มีมารยาทหรือความเป็นผู้ดีเลย จึงได้สร้างกฎระเบียบใหม่ คือ การไม่แบ่งแยกระบบชนชั้นวรรณะ ทรงเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงยุคระบบสังคมให้ดีขึ้น ไม่มีการดูถูกเหยียดหยามคนต่างวรรณะกัน เพราะถือว่าคนทุกคนเกิดมาเป็นคนมีบุญเสมอกัน จะต่างกันก็ตรงที่การทำดีหรือทำชั่ว (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 2/576-654/649-735.)

จากแนวความคิดดังกล่าว พระพุทธองค์จึงทรงสอนคุณสมบัติสำหรับคนดีให้โดยการบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับเรื่องมารยาทขึ้นมา เรียกว่าเสขยวัตรคือ ข้อวัตรปฏิบัติที่ภิกษุจะต้องศึกษา ว่าด้วยเรื่องธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาทที่ภิกษุพึงสำเหนียกหรือพึงฝึกปฏิบัติ รวมทั้งให้สามเณรถือปฏิบัติด้วย มี 75 สิกขาบทเป็นหมวดที่ 7 แห่งสิกขาบทในบรรดาสิกขาบท 227 ของพระภิกษุ และก็พบว่า มารยาทไทยที่ปฏิบัติกันในปัจจุบัน มีความสอดคล้องกับมารยาทในพระวินัยปิฎกหลายประการ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 2/576-654/649-735.)

มารยาทจึงเป็นการแสดงออกทางกิริยาวาจาที่ถือว่าสุภาพเรียบร้อยถูกกาลเทศะความประพฤติที่แสดงออกมาทางกายและทางวาจา ซึ่งบัณฑิตทั้งหลายยอมรับว่า เรียบร้อย อยู่ในระเบียบแบบแผนหรือขอบเขตที่พึงงาม เป็นการส่อให้เห็นถึงอหิชาที่ติดตัวได้แก่ การแสดงอิริยาบถต่าง ๆ ที่มีความสุภาพอ่อนน้อมละเมียดละไมทั้งกิริยา วาจา ที่สุภาพเรียบร้อยทั้งการแต่งกายที่มีระเบียบเหมาะสมกับกาลเทศะ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยการมีมารยาทที่ดีต่อกันของคนในสังคม นับเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก เพราะจะทำให้คนเราอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้มีวัฒนธรรมและคุณธรรมประจำใจ ในทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องเนื่องกันอยู่ เช่น คำว่า อาจารย์หมายถึง ความเป็นผู้มีความรู้ความประพฤติดี มีจรรยา มารยาทที่พึงงามซึ่งเมื่อใช้กับพระภิกษุสามเณร หมายความว่า พระภิกษุสามเณรที่มีจรรยา มารยาทมีความประพฤติที่พึงงามนั่นเอง หรือบางครั้งก็รวมความเป็น ศีลาจารย์ (ศีล+ อาจารย์) ได้แก่ ศีลและอาจารย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติและมารยาททั่วไป ได้แก่การยืน เดิน นั่ง นอน การแสดงความเคารพ การรับ ของและการส่งของส่วนมารยาทไทยเป็นการเจาะจงชี้แจงให้ทราบถึงขอบเขตหรือระเบียบแบบแผน แห่งการประพฤติปฏิบัติแบบไทยที่บรรพบุรุษได้พิจารณากำหนดขึ้น และดัดแปลงแก้ไขให้ สืบทอด กันมา (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2550 : 51)

กิริยาที่ถือว่าสุภาพเรียบร้อย ซึ่งบางขณะต้องประกอบด้วยการเสียสละ ความพอใจส่วนตัว เพื่อความพอใจให้ผู้อื่น และยังเป็นส่วนหนึ่งของความประพฤติที่ควรประพฤติเรียกว่าจรรยาอีกด้วย ประเทศไทยได้ชื่อว่า เป็นชาติที่มีมารยาทงามที่สุดในโลก ทั้งนี้เพราะบรรพบุรุษ ของไทยได้วางแบบอย่างมารยาทไว้เหมาะสม

แบบอย่างมรรยาทของชาติไทยเป็นหลักการที่ไม่ล้าสมัย จึงปฏิบัติได้ทุกโอกาส ทุกสมัยและทุกสถานที่ นำไปปฏิบัติในสังคมของชาติอื่นได้อย่างถูกต้องและ เหมาะสม (อำไพพร สุทธิธง, 2546: 1)

ดังนั้น มารยาท เป็นระเบียบแบบแผนการประพฤติที่งดงามอัน แสดงถึงพฤติกรรมที่สุภาพเรียบร้อย ละเอียดละไมทั้งทางกาย วาจาโดยมีใจเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมให้ แสดงออกได้อย่างเหมาะสม เป็น องค์ประกอบย่อยของวัฒนธรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติที่ สมควรจะถ่ายทอดสืบต่อไป มารยาทไทยเป็น กิริยามารยาทที่คนไทยได้สร้างสรรค์ให้เหมาะกับ ลักษณะนิสัยของคนไทยและสภาพแวดล้อมของประเทศไทย ดังนั้น กิริยามารยาทในแต่ละท่าแต่ละ แบบต่างๆ งดงามและถูกต้องตามหลักของกายวิภาคและมีความ ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา พื้นฐานของมารยาททั้ง 2 ประการนี้ ถือเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้คนมีลักษณะ ดูเรียบร้อย จะเห็นได้ว่า บุคคลที่มีความสุภาพอ่อนน้อม และมีความสำรวมระมัดระวังอยู่ตลอดเวลา จะเป็น การแสดงออกทั้งด้านกาย วาจา และใจ ด้วยความจริงใจไม่มีการเสแสร้งหรือแกล้งทำ อันจะส่งผลให้เป็นผู้รู้ จักความเคารพ ได้แก่ การเคารพตนเองและเคารพคนอื่นดังนั้น มารยาทที่ได้รับอิทธิพลมาจาก พระพุทธศาสนาโดยตรงเป็นส่วนมากเช่น การกราบ การไหว้ เป็นต้น จึงเรียกว่า มารยาทไทย หรือ มารยาทแบบไทย ๆ และการมีมารยาทนี้ ยังจะเป็นเครื่องวัดคุณธรรมของคนอีกด้วย

เสขียวัตรพื้นฐานของมารยาทไทย

สังคมสงฆ์เป็นสังคมใหญ่ มีระเบียบแบบแผน ได้แก่ พระธรรมวินัย ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ให้ยึดถือและปฏิบัติตาม กุลบุตรที่มาบวชในพระพุทธศาสนาต่างก็มาจากต่างทิศ ต่างตระกูล และต่างความคิดเห็น เมื่อมาอยู่ร่วมกัน จำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์ให้ถือปฏิบัติ ได้แก่ การถือินิสัย หมายความว่า ก่อนเคยประพฤติปฏิบัติแบบใด แต่เมื่อมาอยู่ร่วมกันแล้ว การประพฤติปฏิบัติต้องเป็นไปใน ทิศทางเดียวกันโดยยึดถือปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก

1. มารยาทในการเดิน ในพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เล่ม 2 หมวดเสขียวัตร ได้กล่าวถึงการเดิน ของภิกษุสงฆ์ โดยทั่วๆ ไปเป็นอิริยาบถที่ทำให้ร่างกายเคลื่อนไหวไปจากเดิมได้ การเดินเป็นมารยาทที่ทุกคน ควรจะศึกษาและปฏิบัติให้ถูกต้อง จะทำให้เป็นผู้มีบุคลิกภาพดีและเป็นการออกกำลังกาย ทำให้อวัยวะหลาย ส่วนได้ทำงานเพื่อเจริญเติบโตและความแข็งแรงของร่างกาย ตามปกติทุกคนจะเดินตามความถนัดของตน ตามที่ได้รับฝึกฝนมา แต่เมื่อมาอยู่ในสังคมต้องระมัดระวังในการเดินของตนเพื่อมิให้เป็นທີ່ติเตียน และเป็น ที่เดือดร้อนแก่คนในสังคมได้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 2/576-601/649-675.) เห็นว่า มารยาทในการเดินได้มีบัญญัติไว้ในพระวินัยปิฎก หมวดเสขียวัตร ได้กล่าวถึงการเดินของภิกษุสงฆ์ทั้งสาม กิริยาท่าทางให้สุภาพ สง่างาม และในพระสูตรได้กล่าวอธิบายถึงการเดินควรเดินอย่างสำรวม เมื่อเข้าไปใน สถานที่ต่างๆ ควรระมัดระวังกายวาจาไม่ให้เกิดความรำคาญแก่ผู้อยู่ใกล้ชิดได้ อันเป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิด บาปอกุศลกรรมขึ้นได้ ซึ่งในมารยาทไทยก็เช่นเดียวกัน ได้มีการกำหนดการเดินของบุคคลในโอกาสต่างๆ ไว้

ตามความเหมาะสมเพื่อความเรียบร้อยและงดงามแก่ผู้พบเห็นและสอดคล้องกับมารยาทที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

2. มารยาทการนั่ง ในพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เล่ม 2หมวดเสขียวัตถ์ ได้กล่าวถึงการนั่งของภิกษุสงฆ์ มารยาทการนั่งเป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวังเช่นเดียวกับอิริยาบถอื่นๆเพื่อมิให้เป็นที่น่ารำคาญหรือไม่พึงพอใจแก่ผู้เลื่อมใสศรัทธา และผู้ที่นั่งพึงรู้ธรรมเนียมต่างๆและสำรวมกาย วาจาให้สงบเสงี่ยมเรียบร้อย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 2/576-601/649-675.) มารยาทไทยเกี่ยวกับการนั่ง ถือเป็นมารยาทอีกแบบหนึ่งซึ่งบ่งบอกถึงความเจริญของชนชาตินั้นๆ การนั่งของคนไทยในสมัยก่อนเป็นการนั่งกับพื้นเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาเมื่อมีการติดต่อกับประเทศตะวันตก มีการเลิกการหมอบคลานเข้าเฝ้า เป็นการยืนค่านับแล้วนั่งเก้าอี้แทนจนในปัจจุบันมารยาทในการนั่งของไทยเริ่มเลื่อนไป ขาดระเบียบแบบแผนในการนั่งให้ถูกหลักการปฏิบัติของสังคมตามกาลเทศะที่แต่ละคนประสบอยู่ ดังนั้น มารยาทในการนั่งได้มีบัญญัติไว้ในพระวินัยปิฎก หมวดเสขียวัตถ์ กล่าวถึง การนั่งของภิกษุสงฆ์พึงสำรวมกิริยาท่าทางให้สุภาพ สง่างาม และนั่งตัวตรง ไม่ให้แกว่งแขนไปมาซึ่งอาจทำให้ผู้ที่นั่งอยู่ใกล้เกิดความรำคาญหรือหงุดหงิดใจได้ในพระสูตรต่างๆได้กล่าวอธิบายถึงการนั่งควรนั่งอย่างสำรวมเมื่อเข้าไปในสถานที่ต่างๆ หรือนั่งอยู่ต่อหน้าบุคคลในระดับต่างกัน ควรนั่งในที่สมควรและควรระมัดระวังกายวาจาอันเป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดบาปอกุศลกรรมขึ้นได้ในมารยาทไทยก็เช่นเดียวกัน ได้มีการกำหนดการนั่งของบุคคลในระดับต่างๆไว้ตามความเหมาะสมเพื่อความเรียบร้อยและงดงามแก่ผู้พบเห็นและสอดคล้องกับในพระไตรปิฎก

3. มารยาทการแสดงความเคารพในพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เล่ม 2หมวดเสขียวัตถ์ ได้กล่าวถึงการแสดงความเคารพของภิกษุสงฆ์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 2/633-650/712-730) การแสดงความเคารพ เป็นวัฒนธรรมไทยที่ใช้ปฏิบัติกันมาช้านาน เป็นการแสดงถึงความมีสัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อมตน กตัญญูตบเทวีของบุคคลนั้นๆ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้เกิดความผูกพัน รักใคร่เอ็นดู และยังความเจริญก้าวหน้าแห่งชีวิต ความเคารพ เป็นกิริยาอาการที่ยกย่องเชิดชูซึ่งบุคคลหรือสิ่งที่ควรยกย่องเชิดชู ซึ่งสามารถแสดงออกด้วยการเคารพนบไหว้ นอบน้อม ความเคารพนี้เป็นคุณสมบัติของหมู่ชนที่เจริญ แม้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้สูงสุดในโลก หากบุคคลผู้มีคุณธรรมเสมอ พระองค์ไม่ได้เลยพระองค์ก็ทรงเคารพในธรรมที่พระองค์ตรัสรู้แล้วการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะหรืออยู่ในสังคม บุคคลควรอยู่อย่างเคารพ ความสงบสุขภายในสังคมนั้นก็จะบังเกิดขึ้น (สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ, (จวน อุฏฐายี), 2542 :119)

มารยาทไทย ถือว่า พระสงฆ์เป็นตัวแทนของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ซึ่งจะหาบุคคลผู้มีคุณธรรมเสมอพระองค์ไม่ได้เลย ดังนั้น บุคคลพึงแสดงความนอบน้อมด้วยความเคารพในธรรมเมื่อท่านแสดงธรรมนั้นด้วยการไม่สวมรองเท้า หรือนั่งคลุมศีรษะบนอาสนะที่สูงกว่า เป็นต้น ในมารยาทไทยสอนให้ผู้น้อยอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ หรือแสดงความกตัญญูตบเทวีด้วยการแสดงความเคารพอันแสดงออกด้วยการกราบ การไหว้

เพราะในสังคมไทยถือว่าบุคคลเหล่านี้มีทั้งวิญญู คุณวุฒิ และชาติวุฒิ และเป็นผู้ที่มีประสพการณ์ สามารถแนะนำสิ่งที่ดีและมีประโยชน์แก่ผู้อื่นได้เป็นอย่างดี และยังได้รับการช่วยเหลือเกื้อกูลจากผู้อาวุโสอีกด้วย

ดังนั้น ประเทศไทยในฐานะที่มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ เมืองคัมภีร์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดา นำหลักธรรมคำสอนที่พระองค์ตรัสรู้มาเผยแพร่ และมีสาวกนำไปปฏิบัติและถ่ายทอดยังชาวพุทธ จนเป็นที่ศรัทธายอมรับนับถือกันจวบจนทุกวันนี้ ดังนั้น ชาวพุทธทุกคนจึงยึดมั่นในพระรัตนตรัย อันได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งในการดำเนินชีวิต และแสดงความเคารพด้วยการกราบไหว้พระรัตนตรัยสืบเนื่องมาจนทุกวันนี้ ดังเห็นได้จากมารยาทของชาวพุทธมีการกราบไหว้และบูชาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุที่เกี่ยวข้องกับทางพระศาสนา นอกจากนี้ยังรวมไปถึงบุคคลต่างๆที่เจริญด้วยวิญญู คุณวุฒิ ชาติวุฒิ บุคคลผู้อยู่ใกล้ชิดที่สมควรยกย่องด้วย

4. มารยาทการแต่งกาย ในพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เล่ม 2หมวดเสขียวัตถ์ กล่าวถึงการแต่งกายของภิกษุสงฆ์ ในพระวินัยปิฎกได้กล่าวถึง การนุ่งห่มของภิกษุสงฆ์ ต้องนุ่งห่มผ้าให้เรียบร้อย ปกปิดร่างกายเพื่อปกป้องความไม่งามของร่างกายเอาไว้ เมื่อเข้าไปยังละแวกบ้านหรือเข้าบ้านจะเกิดการยอมรับและเลื่อมใสศรัทธาจากชาวบ้าน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 2/576-601/649-675) เช่นเดียวกับในสังคมไทย ก็ยอมรับเรื่องการแต่งกายที่เรียบร้อย ถือว่าเป็นบัตรผ่านได้อย่างดีในการติดต่อการงานต่างๆ และในการเข้าสู่สังคม ทั้งยังสร้างความรู้สึที่ดีแก่ผู้ที่พบเห็น และเป็นการเสริมบุคลิกภาพแก่ตนเอง เป็นการแสดงความนับถือตัวเองด้วย เมื่อรู้สึกว่าการแต่งกายถูกต้องเหมาะสมแก่ รูปลักษณะ เหมาะสมกับกาลเทศะ โอกาสและกิจกรรมของตน ความมั่นใจจะเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้นด้วยเช่นกัน การแต่งกายที่เรียบร้อยเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ยังบ่งบอกถึงความเป็น หมู้คณะ ความสามัคคีปรองดอง ความมีระเบียบวินัยของกลุ่มบุคคล และยังเป็นการให้เกียรติแก่บุคคลและสถานที่ ที่สำคัญที่จะขาดมิได้สำหรับพื้นฐานของการแต่งกายที่สวยงาม สง่างาม คือ ความสะอาดหมดจดของร่างกาย อาจกล่าวได้ว่า การแต่งกายเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมากในสังคม ถือว่าเป็นการให้เกียรติแก่ผู้อื่น และยังสร้างสง่าราศีให้แก่ตนเองอีกด้วย

5. มารยาทการรับประทานอาหาร ในพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เล่ม 2 หมวดเสขียวัตถ์ ได้กล่าวถึงการเดินของภิกษุสงฆ์ ในหมวดโภชนปฏิสังยุต พบว่า ในการฉันอาหารของภิกษุสงฆ์ต้องสำรวมอาการตั้งแต่การรับบิณฑบาต การฉันอาหาร จนกระทั่งฉันอาหารเป็นที่เรียบร้อย จะต้องกระทำให้เกิดความพอดีทั้งในการตักอาหาร การทำคำข้าวและการนำเข้าปาก รวมถึงกิริยาอาการในขณะที่ฉันอาหาร การรับประทานอาหารโดยทั่ว ๆ ไปเป็นสิ่งที่ไม่ยากเย็นอะไร แต่การรับประทานอาหารให้ถูกต้องตามแบบแผนตามมารยาทและประเพณีนิยมที่ได้กำหนดไว้นั้น ต้องปฏิบัติกันหลายประการ โดยเฉพาะเมื่ออยู่ในสังคมต้องระมัดระวังตั้งแต่การตักอาหาร การทานอาหารและการรับประทานอาหารร่วมกับผู้อื่น พึงกระทำอย่างไรเพื่อไม่ให้ผู้ร่วมรับประทานอาหารเกิดอาการรังเกียจ หรือเกิดบรรยากาศที่น่าร่ำรรมย์ขึ้นได้ ในมารยาทไทยได้กำหนดไว้ เช่น เวลาตักอาหารสำหรับรับประทานอาหารต้องตักให้พอดี ใช้ช้อนกลาง เวลารับประทานอาหารไม่ทำให้เลอะเทอะมูมมาม ไม่เคี้ยวเสียงดัง ไม่ชดน้ำแกงดังซู้ด ๆ ไม่ดักข้าวคำใหญ่เกินไป

ไม่เลือกตักอาหารเฉพาะที่ชอบเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง ไม่อมอาหารจนกระพุ้งแก้มพองโป่งออกมา ไม่พูดคุยกัน ในขณะที่รับประทานอาหาร เป็นต้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 2/602-632/676-711.)

เรื่องอาหารการกินนั้นถือเป็นเรื่องสำคัญมากในชีวิตของคนเรา เพราะเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่ร่างกายมนุษย์ต้องการ มารยาทในการกินมีขึ้นเพื่อประโยชน์ของผู้กินเอง กินมูมมาม ไม่ได้แก่สุขภาพอนามัย เคี้ยวอาหารไม่ละเอียด อาหารอาจตกไปในหลอดลมถึงตายได้ และยังบอกลักษณะนิสัยในการกิน ทำให้เสียมารยาทได้ การห้ามไม่ให้พูดทั้งคำข้าว ก็มีเหตุผลเดียวกัน มารยาททั้งหลายในการกินจึงได้เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ตนเป็นอันดับแรก เพื่อประโยชน์ผู้อื่นคือ ไม่ทำให้เขาไม่พอใจ เป็นอันดับรอง

จะเห็นว่า มารยาทที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกมีความสอดคล้องกับมารยาทที่คนไทยได้นำมาปฏิบัติในปัจจุบันนี้ และมีบางส่วนที่ได้มีการปรับใช้ให้เข้ากับยุคสมัยความเป็นสากลและความเหมาะสมตามโอกาส อันควรแต่ก็ยังคงไว้ตามแบบไทยๆทั้งในการรับประทานอาหาร การร่วมรับประทานอาหารกับผู้อื่น และมารยาทในการพูดในขณะที่รับประทานอาหาร อาทิเช่น การใช้มีดสำหรับตัดอาหาร การใช้ช้อนส้อมส่วนตัวแล้วก็จะไม่นำไปจิ้มอาหารเข้าปาก หรือการใช้ผ้าเช็ดมือในการเช็ดปากก่อนที่จะดื่มน้ำหรือตักอาหารเพื่อมิให้มีคาบสกปรกที่ริมฝีปากซึ่งจะแสดงออกถึงความละเอียดย่อมงามของผู้รับประทานอาหาร อันทำให้ผู้ร่วมรับประทานอาหารเกิดความรังเกียจได้ เป็นต้น

ดังนั้น ข้อบัญญัติในพระวินัยได้กล่าวไว้เพื่อให้ผู้รับประทานอาหารควรที่จะรู้จักประมาณในการบริโภคให้เพียงพอกับความต้องการของร่างกายถ้ารับประทานอาหารมากเกินไปจะทำให้บุคคลนั้นเป็นทุกข์ได้หรือเกิดโทษแก่ร่างกายได้ และทำให้ร่างกายเกิดการเผาผลาญมากเกินไป เป็นเหตุให้บุคคลนั้นละซึ่งความเพียรในการปฏิบัติกิจการงานหรือกิจกรรมต่างๆ ดังนั้น บุคคลพึงมีสติระลึกรู้ในการกระทำทุกอย่าง และพึงรู้จักประมาณในการบริโภคก็จะทำให้บุคคลนั้นสามารถรักษามารยาทในการรับประทานอาหารได้ในการรับประทานอาหารควรที่จะทานให้พอดีและพึงสังเกตผู้ร่วมรับประทานอาหารด้วยเพื่อมิให้เกิดอาการเป็นที่รังเกียจของบุคคลที่ร่วมรับประทานอาหารด้วย หรืออาจจะสรุปโดยความว่า ให้มีความสำรวมตนในการกระทำอิริยาบถต่างๆ เพื่อประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

6. มารยาททางวาจา พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เล่ม 2หมวดเสขียวัตถ์ ได้กล่าวถึงการพูดและการสนทนา ในพระวินัยปิฎก หมวดเสขียวัตถ์ ได้บัญญัติเกี่ยวกับการพูดของภิกษุสงฆ์เมื่อเข้าไปในละแวกบ้าน ควรระมัดระวัง สำรวมคำพูด และพูดให้เสียงเบา ไม่ควรพูดในขณะที่มีคำข้าวอยู่ในปาก จากสิกขาบทที่ 57 ถึง สิกขาบทที่ 72 กล่าวถึง ผู้ที่ไม่พร้อมที่จะฟังก็ไม่สมควรที่จะแสดงธรรมแก่บุคคลนั้น เปรียบเสมือนการพูดถ้าผู้ฟังไม่พร้อมที่จะฟัง การพูดก็ไม่เกิดประโยชน์แต่ประการใด

จะเห็นได้ว่า การพูดหรือการสนทนานั้นเป็นเรื่องสำคัญมาก ได้ปรากฏในพระไตรปิฎกทั้งพระวินัยปิฎก หมวดเสขียวัตถ์ เพื่อให้เห็นคุณค่าของการพูดจาหรือสนทนาที่สุภาพ ไพเราะอ่อนหวาน ผู้พูดพึงต้องระมัดระวังคำพูดต่างๆ ตลอดจนการใช้ถ้อยคำที่ไม่เหมาะสมต่อกันและต้องดูกาลเทศะควรคำนึงถึงเวลาให้มา ไม่พูดคนเดียวหรือแย่งผู้อื่นพูด และควรพูดในประเด็นที่ได้มีการสนทนากัน พูดให้ได้ใจความสำคัญ ไม่นอกเรื่อง จะ

ทำให้ผู้ฟังเกิดความเบื่อหน่ายได้ ส่วนในการสนทนาต้องระมัดระวังเรื่องที่น่ามาสนทนา สถานที่และโอกาสที่ควรพูดหรือไม่พูด ความเหมาะสมของเวลาการพูดสอดแทรกขณะสนทนา การชอกรู้อย่างเหมาะสมในเรื่องส่วนตัว และการสนทนาเรื่องที่เป็นความลับ พึงระมัดระวังอิริยาบถต่างๆ ไม่หลุกหลิก ลอกแลก แคะ แทะ เกาส่วนต่างๆ ของ ร่างกาย นอกจากนี้ยังต้องระมัดระวังในการใช้ถ้อยคำ ท่าทีประกอบการพูด น้ำเสียงเป็นอย่างมาก เพราะการพูดเปรียบเสมือนดาบสองคม ที่นำสิ่งที่ดีและความเดือดร้อนมาสู่ตนเองได้ และในการพูดพึงศึกษาความพร้อมของผู้ฟังในการรับฟังด้วย

เสขียวัตร เป็นวัตรที่พุทธบริษัทจะต้องศึกษาธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาทในด้านต่างๆ พึงทำความเข้าใจหรือเรียนรู้ แล้วปฏิบัติตามการประยุกต์ใช้หลักเสขียวัตรทางพุทธศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตของยุคสมัยประจำวันอาจจะขัดเคืองกับความเป็นจริงอยู่บ้าง หากแต่สิ่งเหล่านี้ถ้าศรัทธาจริงใจยิ่งนักว่า พระพุทธองค์ท่านทรงรู้ เข้าใจ และได้ทรงสอนพระภิกษุหรือผู้สืบทอดพุทธวงศ์ของท่านมาก่อน ตั้ง 2,500 กว่าปีแล้ว อาจด้วยความที่อยากให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสต่อพระภิกษุสงฆ์ด้วยแนวทางปฏิบัติที่ดูสงบเสถียร เรียบร้อย ปราณีตงดงามด้วย

สรุป

เสขียวัตร 75 เป็นส่วนหนึ่งของพระวินัยของพระภิกษุในศีล 227 ข้อ กล่าวคือเป็นวัตรที่ภิกษุจะต้องศึกษาธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาทที่ภิกษุพึงสำเหนียก หรือพึงฝึกฝนปฏิบัติ เป็นพุทธบัญญัติที่ได้เตือนสติให้ภิกษุสงฆ์พึงสำรวมกาย วาจา ใจ เมื่อเข้าไปอยู่ในที่ชุมชนหรือในละแวกบ้านของผู้อื่น เพื่อยังให้บุคคลในชุมชนนั้นๆ เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา และพบว่ามีความสอดคล้องกับมารยาทไทยหลายประการ ได้แก่ มารยาทในการเดิน ควรระมัดระวังกายวาจาไม่ให้เกิดความรำคาญแก่ผู้อื่นใกล้ชิดได้ อันเป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดบาปอกุศลกรรมขึ้นได้ ซึ่งในมารยาทไทยก็เช่นเดียวกัน ได้มีการกำหนดการเดินของบุคคลในโอกาสต่างๆ ไว้ตามความเหมาะสมเพื่อความเรียบร้อยและงดงามแก่ผู้พบเห็นและสอดคล้องกับมารยาทที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

มารยาทในการนั่ง พึงสำรวมกิริยาท่าทางให้สุภาพ สง่างาม และนั่งตัวตรง ไม่ให้แกว่งแขนไปมา ซึ่งอาจทำให้ผู้ที่นั่งอยู่ใกล้เสี่ยงเกิดความรำคาญหรือหงุดหงิดใจได้ ในมารยาทไทยก็เช่นเดียวกัน ได้มีการกำหนดการนั่งของบุคคลในระดับต่างๆ ไว้ตามความเหมาะสมเพื่อความเรียบร้อยและงดงามแก่ผู้พบเห็นและสอดคล้องกับในพระไตรปิฎก

มารยาทในการแสดงความเคารพ ในมารยาทไทยสอนให้ผู้น้อยอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ หรือแสดงความกตัญญูต่อบุคคลด้วยการแสดงความเคารพอันแสดงออกด้วยการกราบ การไหว้ เพราะในสังคมไทยถือว่าบุคคลเหล่านี้มีทั้งวิญญู คุณวิญญู และชาติวิญญู และเป็นผู้ที่มีประสพการณ์ สามารถแนะนำสิ่งที่ดีและมีประโยชน์แก่ผู้น้อยได้เป็นอย่างดี

มารยาทในการแต่งกายของภิกษุสงฆ์ ต้องนุ่งห่มผ้าให้เรียบร้อย ปกปิดร่างกายเพื่อปกป้องความไม่งามของร่างกายเอาไว้ เมื่อเข้าไปยังละแวกบ้านหรือเข้าบ้านจะเกิดการยอมรับและเลื่อมใสศรัทธาจากชาวบ้านเช่นเดียวกับในสังคมไทย ก็ยอมรับเรื่องการแต่งกายที่เรียบร้อย ถือว่าเป็นบัตรผ่านได้อย่างดีในการติดต่อการงานต่างๆและการเข้าสู่สังคม ทั้งยังสร้างความรู้สึกที่ดีแก่ผู้ที่พบเห็น และเป็นการเสริมบุคลิกภาพแก่ตนเอง เป็นการแสดงความนับถือตัวเองด้วย

มารยาทในการรับประทานอาหาร มารยาทที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกมีความสอดคล้องกับมารยาทที่คนไทยได้นำมาปฏิบัติในปัจจุบันนี้ และมีบางส่วนที่ได้มีการปรับใช้ให้เข้ากับยุคสมัยความเป็นสากลและความเหมาะสมตามโอกาสอันควรแต่ก็ยังคงไว้ตามแบบไทยๆทั้งในการรับประทานอาหาร การร่วมรับประทานอาหารกับผู้อื่น

มารยาททางวาจา การพูดหรือการสนทนานั้นเป็นเรื่องสำคัญมาก ผู้พูดพึงต้องระมัดระวังคำพูดต่างๆ ตลอดจนการใช้ถ้อยคำที่ไม่เหมาะสมต่อกันและต้องดูกาลเทศะควรคำนึงถึงเวลาให้มา ไม่พูดคนเดียวหรือแย่งผู้อื่นพูด และควรพูดในประเด็นที่ได้มีการสนทนากัน พูดให้ได้ใจความสำคัญ ไม่นอกเรื่อง จะทำให้ผู้ฟังเกิดความเบื่อหน่ายได้ ส่วนในการสนทนาต้องระมัดระวังเรื่องที่น่ามาสนทนา สถานที่และโอกาสที่ควรพูดหรือไม่พูด ความเหมาะสมของเวลาการพูดสอดแทรกขณะสนทนา การชอกแซกถามในเรื่องส่วนตัว และการสนทนาเรื่องที่เป็นความลับ พึงระมัดระวังอิริยาบถต่างๆ ไม่หลุกหลิก ลอกแลก แคะ แกะ เกาส่วนต่างๆของ ร่างกาย นอกจากนี้ยังต้องระมัดระวังในการใช้ถ้อยคำ ท่าทีประกอบการพูด น้ำเสียงเป็นอย่างมาก เพราะการพูดเปรียบเสมือนดาบสองคม ที่นำสิ่งที่ดีและความเดือดร้อนมาสู่ตนเองได้ และในการพูดพึงศึกษาความพร้อมของผู้ฟังในการรับฟังด้วย

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2539). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในฐานะศาสนาประจำชาติ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2557). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 22). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2550). *หนังสือมารยาทไทย*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ, (จวน อุฏฐายี). (2542). *มงคลในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน.

เสถียรพงศ์ วรรณปก. (2543). *คำบรรยายในพระไตรปิฎก*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม

อำไพพร สุธธิธง, (2546). *เอกสารประกอบการสอนรายวิชามารยาท และการสมาคม*. ลำพูน: วิทยาลัยเทคนิค
ลำพูน.